

92038R

Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa
New Zealand Qualifications Authority

Level 1 Lea Faka-Tonga 2025

**92038 Demonstrate understanding of written
Lea Faka-Tonga related to everyday contexts**

Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Lea Faka-Tonga 92038.

Check that this booklet has pages 2–6 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

TEXT A: Uike 'e ua 'o e mālōlō (Two weeks of holiday)

'Ana and Sione are catching up online about their holidays.

Glossed vocabulary

puaka tangata   boar

Fu'u lōloa e tutuku 'a e ako',
'ikai ko ia? Ko e hā ho'o me'a
na'e fai?

Fu'u lōloa 'aupito, Sione, 'ikai ha me'a
lahi na'e fai, ko e nofo pē 'i 'api 'o lau
tohi pē mo e sio TV. Na'a' ku tokoni kia
kulenimā, hono huo 'ene ngoue', pea
na'a' ku ma'u pē ha ki'i mālōlō lelei.

'Oi, ko au mo hoku fāmili' na'a
mau kemi 'i he Motu Sauté.
Na'e fakalata e kaka mo'unga',
kakau' pea na'a' ku sio mama'o
pē ki he fu'u puaka tangata.

Tōtō atu! Na'a' ku fa'a fie
ma'u pē ke u 'alu ki ai. Na'a' ke
kaka he maká?

Na'a' mau kaka pē he fanga ki'i
me'a faingofua, ko hoku ki'i
tuofefine' pē na'e kaka ka na'e
ilifia 'i he mā'olungá. Ko e uike
hono ua' na'e 'ikai fu'u fakalata
he na'a' ku keimi vitiō pē mo
hoku ngaahi kaungāme'á.

Masi'i! Na'e lahi 'aupito e ngaahi tohi
na'a' ku laú. Kuó ke 'osi lau e tohi ko e
"Me'a ta'eoli mo'oni"?

'Ikai, te'eki ke u lau. Na'e toe 'i ai ha me'a kehe na'a' ke fai pe ko e lau tohi pē mo e huo ngoué?

Na'a' ku 'alu mo 'eku ongo mātu'a' ki kolo he 'aho 'e taha pea mau a'u ai pē ki he misiumé. Na'e fēfē e kemí? Na'a mou mohe lelei pē?

Mohe he kemí? 'Ikai 'aupito. Ko e 'uluaki poo' na'e ki'i faingata'a, longoa'a mei he loto vao' ka na'e faifai pē pea sai. Kei sai ange pē ia he 'ā hake 'o sio ki he me'a tatau he pongipongi kotoa pē.

Fie ma'u ke ta ki'i mālōlō pē kitaua 'ia kitaua pē! Ke mateuteu ke toe hoko atu e akó?

Mateuteu 'aupito! Fēfē koe?

'Oku ou fiefia pē ke u toe sio ki hoku ngaahi kaungāme'a! Mahalo 'oku sai ke ta ki'i 'eve'eva holo pē he tuku 'a e ako' 'i he uike' ní.

Sai 'aupito.

TEXT B: Tohinoa 'a Pūpē (Pupe's diary)

Pupe has won the lottery.

Glossed vocabulary

fakamātoato	serious
mo'utāfu'ua	shock
'iote	yacht
lōngonoa	absolutely quiet and relaxing

Monite

'Alā si'i Tohinoa,

'E 'ikai pē te ke tui mai koe ... Na'a' ku ma'u e lotó!

Ko e hā? Ko e fiha? Ko ho'o mo'oni?

'Ikai foki te ke tui mai koe ee ... NAA' KU ... MA'U ... 'A E LOTÓ!

Ko 'eku fakamātoato! Fe'unga pē ke ki'i liliu ai 'eku mo'uí.
'Oku ou kei mo'utāfu'ua pē! Hangē 'oku 'ikai mo'oni', hono toutou siofi e fika' ... ke 'osi 'ilo pē. Ko 'eku sio', pe ko e hā e me'a te u fai? – fakatau ha 'iote? Pe ko ha ki'i motu? Pe te u nofo ā mei he akó?

'Oku 'ikai ko ha me'a faingofua. 'Oku fu'u lahi ka 'oku fai pē 'eku ki'i fekumi he 'oku ou fie ma'u pē ke u poto he me'a' ni. 'Oku ou fakakaukau pē ke fakahū ha konga lahi ke malu'i 'aki pē hoku kaha'u' pea ko e me'a totonu pē ke fai, ka 'oku totonu pē ke ki'i saute'i pē mo au.

Mahalo pē ko ha ki'i kā fo'ou kae 'oua pē 'e fu'u faka'ofó'ofa ... pē ko ha 'aho mālōlō ki ha feitu'u lōngonoa. Ka ko hono mo'oni' 'oku ou fie tokoni'i pē hoku fāmilí. Na'e fu'u faingata'a'ia e ongo mātu'a', ka 'e hoko eni ko e fu'u faikehekehe lahi 'i he'ena kei mo'uí.

Fakalata 'aupito Tohinoa! Pea ko e me'a ia 'oku lau', ke tokoni'i 'a e kakai 'oku ou 'ofa aí. Ko hono mo'oni', 'oku 'ikai ko e pa'anga' ka ko e faingamālie 'oku' ne 'omaí. Ko e faingamālie ke fakahoko 'eku misi', ko hono tokoni'i 'o e kakai kehe', pea 'ikai ke te hoha'a ki he ngaahi me'a fakapa'anga' he ko e ngāue lahi.

Ko ia ai si'i Tohinoa, te u 'ai tahataha pē. Fakafiefia'i pē 'eku ikuna' kae 'oua 'e liliu ai hoku 'ulungaangá.

TEXT C: Kātoanga fai'aho (A birthday celebration)

'Ana had a birthday party.

Glossed vocabulary

longolongo kātoanga	feels as if a public festival were about to take place
vilivilingia	to be blown about by the wind
fā'ofua	to embrace

Papa tu'uaki 'a e komiuniti

Na'e longolongo kātoanga 'emau fakataha atu ki he fai'aho 'o 'Aná. Faka'ofu'ofa 'aupito e lanu kehekehe 'a e teuteu' 'o ne tala 'a e 'ulungaanga 'o 'Aná. Ne vilivilingia e ngaahi fo'i pula', tautau mai mo e ngaahi kahoa matala'i 'akau' he tuliki kotoa, pea toe faka'uakai e nanamu 'o e puaka tunu' mo e 'otaí.

Ne a'u mai a 'Ana mo e fiefia' he kuo kaila e tokotaha kotoa pē, "Ma'u ha 'aho fiefia." Ne longoa'a 'a e fiefia' mo e talamonuu', kata' mo e fā'ofuá. Na'e fakamāfana 'ene fiefia' fakataha mo e kakai 'oku' ne 'ofa aí.

'I he efiafi', ne mau kai puaka tunu mo inu 'otai pea tau'olunga mo hoku fanga tokouá. Na'a mau pō talanoa ai pe' 'o mau 'ilo ai e ngaahi misi mo e ngaahi 'amanaki 'a 'Ana ki hono kaha'ú.

Ka ko e fakaoli taha' ko e fo'i keké. Na'e teuteu'i 'aki 'a e ngaahi lau'i'akau 'i he tafa'aki', pea ko e teuteu ke tofi 'e 'Ana e fo'i keke' kuo miao hake 'ene pusi' 'ana mei he tafa'aki 'e tahá. Ko e faka'ilonga eni 'o e 'ofa mo e fiefia 'i he 'aho 'o 'Aná.

'I he faka'osi 'o e kātoanga', ne kamata ke mau mātuku mo e talamonū ai pē kia 'Ana ke ne ma'u ha ta'u fonu 'i he fiefia, lavame'a mo e 'ofa. Ko e ki'i fai'aho' ni, 'e 'ikai ke toe ngalo he 'oku' ne 'omi 'a e mālohi 'o e 'ofa' mo e fiefiá.

Ma'u ha 'aho fā'ele'i fiefia 'Ana!

Ka 'i homau ki'i tēniti' na'e 'ikai ke mau lava 'o mohe lelei he na'e 'ikai ke 'i ai ha toilet. Ko e kātoanga 'e 'ikai toe ngalo 'i he'emau mo'uí. hhh!

Acknowledgements

Material from the following sources has been adapted for use in this assessment:

Page 4

(diary) https://stock.adobe.com/search/images?k=diary+page+spiral+bound&search_type=recentsearch

Page 5

(drawing pin) <https://stock.adobe.com/530501151>

(corkboard) <https://stock.adobe.com/443654269>

